

թեան ներքեւ. իսկ անկէջ վերջ՝ յոյն եւ աւորի բարբառներէն միայն կրնար օժանդակուիլ. բայց որովհետեւ այդ լեզուներն փիւնիկեան տառից համաթիւ տառեր եւ տառահնչումներ ունէին, ապա նոր այբուբենի պէտք չպիտի ունենային ըստ ինքեան մերքս: Ուրեմն անբաւականութեան խնդիրն մի միայն հայկական հին կամ բնիկ բարբառոյն եւ արտասանութեան նկատմամբ էր, ինչպէս որ դիտած էք: Սակայն մետրովրեան ր եւ ա, գ եւ կ տառերն նախամետրովրեան այբուբենի մէջ՝ մի գրով միայն չէին կարող գրուիլ, ինչպէս կենթադրէք դուք, համաձայնելով Էմինի վասն զի այդ տառերէն զէթ վերջին երկուքը նոյն իսկ փիւնիկեան այբուբենի մէջ, — յոր մէջ դուք փոխ առնուած կը համարիք, — առանձինն կը գտնուին՝ ձայնականութեան տարբեր աստիճանի վրայ: Իսկ ա տառի մասին վերջը կը խօսիլք:

Ըրդ հարցման մէջ դանիէլեան այբրենարանի ձայնաւորաց մասին խօսած ժամանակ, իրաւամբ մերժած էք Էմինի եւ Մ. Գարագալեանի կարծիքը. վասն զի այս ենթադրութիւն մ'է՛ ասորական հին այբրենարանի վրայ հաստատուած, մակարերելով որ Գանիէլ ասորին անոր համաձայն յերիւրած ըլլայ զիւրն: Իրաւացի է կասկածնիդ նոյնպէս յանուն Խորենացոյ աւանդուած եօթն ձայնաւորաց թուարկութեան մասին. սակայն Խորենացոյ այս տեղիս իբրեւ շարագրութիւն օտար համարելիք անոր գրէն՝ հիմնաւոր չեմ տեսներ: Մով. քերթողհօր քերականական գրուածոց մէջ կը հանդիպինք եօթն ձայնաւորաց թուարկութեան՝ զոյգ ընդ բաղաձայնից, ասկէց իսկ կարելի է թէ անցած ըլլան պատմագրութեան մէջ. բայց ես կարծեմ, թէ Մովսէս՝ պէտք է, որ նոյն իսկ իւր պատմութեան մէջ անորոյ կերպով Մետրովրայ ձեռքով յաւելելաւ տառերու յիշատակութիւն մ'ըրած ըլլար, զոր անոր ընծայուած հնագոյն քերականիք, այսպէս եւ յետոյ Վարդան եւ Ասողիկ՝ իբրեւ պաշտպան մեր այբրենարանի ասորական ծագման՝ չգտնելով այդ ձայնաւորաց զոյգութիւնը ասորի հին այբրենարանին մէջ, մտածեցին Մետրովրայ գիւտին ընծայել զայն: Գիւտ մի՛ որուն զաղանիքն արդէն դարեր յառաջ լուծուած համարելի էր ըստ ինքեան, յունական այբրենարանով: Այժմ, բաց ի ք ձայնաւորէն՝ միւսներն մասամբ փիւնիկեան եւ ամբողջապէս յունական այբրենարանին համաձայն են: Այս մասին օրիշ որ եւ է ենթադրութիւն՝ աւելորդ աշխատութիւն համարելի է, ըստ իս. ուրեմն հայազգի Աղմուսի ուշագրութեան առարկան եւ գիւտն՝ այն բաղաձայնից նկատմամբ էր,

զորս կը պահանջէին բնիկ բարբառոյ նրբութիւնքն, եւ որք կը պակասէին փիւնիկեան եւ յունական այբրենարանաց մէջ, որոց մասին յաջորդով պիտի ընենք մեր դիտողութիւնը:

Թ հարցման մէջ, յէջ 17-21, բերելով դանիէլեան նշանագրոց որքանութեան վերաբերեալ հին եւ նոր հեղինակաց կարծիքը, ընդունած էք, իբրեւ ամենաճիշդը, Վարդանայն, այն հիման վրայ, որովհետեւ զորս յիշած 22 թիւն «կը համապատասխանէ սեմական վաղեմի այբուբենի գրերու քանակին, որոցմէ ծագող հայկականն ալ նոյն թիւն ունէր»: Սակայն քանի որ Վարդան բնաւ նշանակած չէ իւր աւանդածին սկզբնաղբիւրը, եւ թէ որո՞նք էին դանիէլեան այբրենարանը կազմող տառերն, պարզապէս սեմականին հետ ունեցած թուական զուգադիպութենէ մի հիմնաւոր չէ եզրակացնել, թէ նոքա եւս 22 տառերէ միայն պէտք է որ բաղկանային, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս: Այս բանս եթէ դուք իբրեւ լոկ ենթադրութիւն արտայայտած ըլլայիք, անուշտ ես իսկ չպիտի ծանրանայի ձեր վրայ. սակայն զուք գնելով զայն ձեզ իբրեւ հիմնաքար՝ յաջորդ էջերում ուղած էք ապացուցանել, թէ արդարեւ դանիէլեան այբուբենն սերած է փիւնիկեան հին այբրենարանէն: Առ այս իբրեւ ապացոյց բերուած են ա. ի վաղուց Հայոց՝ սեմական ազգաց հետ ունեցած կրօնակցութիւնն եւ Ալեանիտ, Բահադ, Բարշաւ, Նաեհ ատուածոց նոյնութիւնն եւ քառքմ բառի առ մեզ գործածութիւնն, ինչպէս եւ վաղնջական տուրեւառութիւնը, բ. հայկական տառերու փիւնիկեան այբուբենի հետ ունեցած նմանակցութիւնը: Սակայն սեմական ազգաց հետ ըրած Հայոց վաճառականական յարաբերութիւնքն, եթէ ստուգել պատմական իսկ համարինք, — զխաւորապէս ի Տիրոս եւ ի Բաբելոն. — եթէ պատմական համարինք նաեւ մէջ բերուած կրօնական անուանքը, բայց եւ այնպէս չէ կարելի այդ անուններէն հետեւցընել Հայոց սեմականաց հետ ունեցած վաղեմի կրօնակցութիւնը. վասն զի Պարթեւարչակունի թագաւորաց ժամանակ իբրեւ կողոպուտ ներմուծուած են ի Հայս, եւ յառաջագոյն չկային: Այսպէս եւս բաւական չէ ընդհանուր սեմականաց հետ ունեցած վաճառականական ինչ ինչ յայբուբենէն եզրակացնել ուղղակի փիւնիկ ան այբուբենի գործածութիւնը անոնց քով, քանի որ այդ յարաբերութեանց վերաբերեալ փիւնիկեան լեզուով յիշատակարան մ'անգամ ցարդ յայտնուած կամ յիշուած չէ Հայաստանի մէջ, բաց ի Տրիբազայ դահեկանէն, որուն ուր